

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1937/38 na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 roku w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 5 grudnia 1936 r. (Monitor Polski z dnia 11 grudnia 1936 r. Nr 288, poz. 513) Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego Wacława Preniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, Konstantego Czerniewskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i sędziego Sądu Apelacyjnego Stefana Grabowskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach odbytych w dniach 15 i 16 grudnia 1936 r. w Poznaniu w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: poznańskim i pomorskim — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę zarówno ogólną sytuację gospodarstw rolnych, jak i całokształt warunków zatrudnienia w rolnictwie,

o r z e c z ł a

warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1937/38 w województwach: poznańskim i pomorskim ustalić

jak następuje:

D z i a ł I. ORDYNARIUSZE.

par. 1.

Zasady ogólne.

1. Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: ręczniaków, stróżów, skotlarzy, oprzątczy, polowych, fernali i stangretów (forsysów).

2. Stangretów (forsysów) itp. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stałe obowiązki przy koniach ugowych.

3. Inwalidzi oraz pobierający rentę podlegają osobnej indywidualnej umowie. Inwalidzi, którzy wykonywują wszelkie prace narówni z innymi pracownikami, nie mogą otrzymać niższego wynagrodzenia.

par. 2.

1. Dział niniejszy obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1937 r. a kończy się dniem 31 marca 1938 r. Obie strony obowiązuje wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do dnia 31 grudnia włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1937 roku włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę też nie przedłuża. Zwalnianemu pracownikowi przed opuszczeniem miejsca pracy winny być wydane wszystkie nie-sporne a należne za okres jego pracy świadczenia zarówno w gotówce jak i w naturaliach. Zła wola lub zaniechanie pracodawcy w uregulowaniu powyższych należności może powodować umiędzienie wydanej terminatki (konotatki).

2. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroków sądów państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

3. W razie przejścia obiektu rolnego w całości lub części do rządowej parcelacji wolno jest wypowiedzieć umowę o pracę w innym terminie, niż przewiduje orzeczenie, przy czym rozwiązanie umowy nie może nastąpić wcześniej, niż z dniem 30 czerwca, przy zachowaniu 3-miesięcznego terminu wypowiedzenia; o ile w okresie tych 3 miesięcy nie nastąpi wprowadzenie robotnika w posiadanie nabytej działki, termin rozwiązania umowy przesuwają się do daty wejścia w posiadanie. Wyżej wymienione wypowiedzenie możliwe jest tylko w tym wypadku, o ile robotnikowi wraz z działką przyznane zostaje prawo sprzętu o wartości co najmniej 150 zł.

4. Pracodawcy nie wolno przy końcu roku służbowego wręczyć terminatki (konotatki) pracownikowi, który przepracował na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat i który utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy z tytułu starości, jeżeli pracownik ten nie nabył uprawnień do renty niezdolności do pracy lub starczej. Udowodnienie, że pracownik nie nabył uprawnień do renty, ciąży na pracowniku. Pracownikowi, któremu w myśl powyższych przepisów nie może być wydana terminatka, który ma zmniejszoną zdolność do pracy, wynagrodzenie może być odpowiednio zmniejszone, stosownie do zmniejszonych zdolności do pracy, nie więcej je-

dnak, niż do połowy. Stopień zmniejszenia zdolności do pracy orzeka lekarz urzędowy lub lekarz instytucji ubezpieczeniowych na wniosek i koszt pracodawcy.

par. 3.

Zatargi.

1. Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami regulują Komisje Rozjemcze, bądź sądy państwowe według kompetencji zależnie od ustaw, obowiązujących w danych województwach. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- pracownikom przerywać pracy.

2. W wypadkach ciężkiego przewinienia, przewidzianego kodeksem karnym, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu lub w gotówce, w razie jednak uniewinnienia robotnika przez sąd pracodawca winien wydać zaległe świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w zbożu jak w gotówce 1½ procent.

par. 4.

Indywidualne umowy.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w tymże orzeczeniu.

par. 5.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zmiany, może ona być dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

par. 6.

Książka obrachunkowa i kontraktowa.

1. Każdy pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydanej ordynarii, pensji, potrąceń składek ubezpieczenia na starość i niemieckie, podatków oraz wszelkich potrąceń, jako też zawierającą spis powierzonych mu inwentarzy. Książka winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę. Pozatym wydaje pracodawca bezpłatnie robotnikom swego folwarku, na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

2. Książki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane niż 10 dni.

par. 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

1. Ordynariusz godzący się z zaciężnikami, zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowią: choroba, stwierdzona przez lekarza, wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dośście do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest niedozwolona z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu.

2. Pracownika nie wolno zmuszać ani żądać, aby brał zaciężników nienależących do jego rodziny.

par. 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premiowego i akordowego systemu płac jest dozwolone za obopólnym porozumieniem przy zachowaniu norm czasu pracy ustalonych w § 9 orzeczenia; przy czym zarobek dzienny robotnika powinien wynosić co najmniej o 10 procent więcej, niż wynagrodzenieienne (naturalia i gotówka) odpowiedniej kategorii pracowników.

par. 9.

Czas pracy.

1. Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przy czym formale pracownicy kołmi mają być zwolnieni przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inna kategoria robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

Miesiąc	Początek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Ilość godzin
Styczeń	1 8.— 16 7.45	—	12—1.20 12—1.30	—	4.— 4.15	6.30 7.—
Luty	1 7.30 16 7.—	—	12—1.30 12—1.30	—	4.30 5.—	7.30 8.30
Marzec	1 6.15 16 6.15	8—8.15 8—8.15	12—1.30 12—1.30	—	5.30 6.—	9.30 10.—
Kwiecień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—1.30 12—1.30	4—4.30 4—4.30	6.45 7.15	10.15 10.45
Maj	1 6.—	8—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30	11.—
Czerwiec	1 6.—	8—8.30	12—2.—	4—4.30	8.—	11.—
Lipiec	1 6.—	8—8.30	12—2.—	4—4.30	8.—	11.—
Sierpień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—2.— 12—1.30	4—4.30 4—4.30	8.— 7.30	11.— 11.—
Wrzesień	1 6.— 16 6.—	8—8.30 8—8.30	12—1.30 12—1.30	4—4.30 4—4.30	7.— 6.30	10.30 10.—
Październik	1 6.— 16 6.15	8—8.15 8—8.15	12—1.30 12—1.30	—	5.30 5.—	9.45 9.—
Lisopad	1 7.— 16 7.15	—	12—1.30 12—1.30	—	4.30 4.—	8.— 7.15
Grudzień	1 7.30 16 8.—	—	12—1.30 12—1.30	—	4.— 4.—	7.— 6.30

2. Za początek pracy rano i popołudniu uważa się apel, za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej niż 2 km. od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km powyżej 2 km.

3. W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerwy jedzeniowych może być zmieniony przez pracodawcę, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

4. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy po za wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 25 procent wyższych według budżetu. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzielił robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 25 procent dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane po za unormowanym wyżej czasem pracy nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

5. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

par. 10.

Oprzet inwentarza.

1. Oprzet inwentarza pociągowego odbywa się po za godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawanie do oprzetu inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

2. Obrok, siano itp. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypanie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dni świąteczne obowiązują wszystkich formali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

3. Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziela i święta) i na ten czas, jak również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych wyznaczonych w tym celu pracowników.

4. Ręczniacy obowiązani są w razie zapotrzebowania stawić się w zastępstwie formali i pastery za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do formala.

5. W razie zastępowania pastera tylko w niedziele i święta otrzymuje ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

6. Do pielęgnowania chorego inwentarza po za godzinami pracy winien pracownik stawić się za osobnym wynagrodzeniem.

7. Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone na piśmie przez weterynarza, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracownika.

Sianie nawozów sztucznych.

8. Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 20 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych, grysących, a zwłaszcza azotniaku, wapna,

nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubranie.

Przemysł rolny.

9. Ręczniacy i chalupnicy, zatrudnieni przejściowo w przemyśle rolnym, otrzymują za ten czas wynagrodzenie nie niższe, niż formale; zaciężnicy zaś otrzymują wynagrodzenie nie niższe niż zaciężnicy kategorii IV.

par. 11.

Stróże nocni.

1. Wynagrodzenie stróżów reguluje par. 18. Praca stróżów rozpoczyna się wieczorem z odejściem formali z dwórze, a kończy się rano z przyściem formali na podwórze. Poza tym winni stróże pełnić służbę w podwórzu w czasie przerwy obiadowej. Gdzie nie ma zwyczaju stróżowania w czasie przerwy obiadowej, tam można zatrudnić stróża (poza stróżowaniem) dziennie 3 godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

2. Na czas warty zimowej majątek obowiązany jest dostarczyć stróżowi kożuch, który pozostaje własnością pracodawcy.

par. 12.

Praca w dni świąteczne.

1. Praca w dni świąteczne może być wykonana tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, wynoszącym 50 procent więcej od odpowiedniej kategorii; w gorzelniach i krochmalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 (Dz. U. R. P. Nr 94, poz. 734 z r. 1933) i również po cenach o 50 proc. wyższych od dziennego zarobku.

2. Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia Nowy Rok, 3) 6 stycznia Trzech Króli, 4) 2 lutego Matki Boskiej Gromnicznej, 5) 2-ie święto Wielkiej Nocy, 6) 3 Maja Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca św. Piotra i Pawła, 11) 15 sierpnia Wniebowzięcie, 12) 1 listopada Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

par. 13.

Wyjątkowa przerwa w pracy.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

par. 14.

Stosunek wzajemny.

1. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązuje grzeczne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i płac przewidzianych orzeczeniem.

2. Pracowników obowiązuje grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jak też dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

par. 15.

Warunki wynagrodzenia.

1. Zgodnie z par. 18 niniejszego orzeczenia ordynariusze pobierają płace gotówkowe miesięcznie z dołu.

2. Wypłata pensji winna nastąpić nie później jak 7-go następnego miesiąca.

par. 16.

1. Ordynariusze wydają się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

2. W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej. Zboże wydawane na ordynariusz musi być zdrowe i obrze oczyszczone w gałtunku, jaki posiada majątek na sprzedaż.

par. 17.

Skład ordynarii:
9,5 kwintala żyta,
3 kwintale jęczmienia,

1,5 kwintala pszenicy,
1 kwintal grochu.

2. Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant pół kwintala grochu, a resztę w gotówce podług cen giełdowych, pół kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnicy cen pszenicy w dzień wyplaty; pracodawca może zamiast dopłat w gotówce wydać odpowiednią ilość żyta. W tych majątkach, gdzie nie sieje się ani grochu, ani pszenicy, wydaje pracodawca żyto w stosunku za 100 kg pszenicy lub grochu 130 kg żyta.

3. Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożenili się, mogą być godzeni na ordynarię w zbożu w ilości 14 kwintali.

4. Potracenia mogą nastąpić z ilości żyta lub jęczmienia, w naturze i przewidzianych w tabeli.

5. W wypadkach wspólnego mieszkania robotnika z rodziną pobierającą już cały opał otrzymuje on do końca roku służbowego połowę opału, resztę deputatu bez zmiany.

par. 18.

1. Pensję i ordynarię na rok 1937/38 ustala się jak następuje:

a) pensji rocznej zł 126 dla ręczniaków, zł 144 dla stróżów, skotarzy, oprzątczy i połowych wartowników, zł 162 dla fernali pracujących stale końmi,

b) ordynarii 15 kwintali.

2. W województwie poznańskim, w powiatach inowrocławskim i mogileńskim ordynaria wynosi 15,5 kwintala zboża.

3. W województwie pomorskim:

a) oprzątcze żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego prosięcia 10 groszy, a od sprzedazy dorosłej sztuki 50 groszy,

b) w powiatach morskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim i tucholskim za obopólną piśmienną umowę w zamian zboża mogą być wydawane świadczenia, nie przewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierzawienie roli, wydawanie siana itp.; zastrzeżenie jednak, że najmniej 13 kwintali winny być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają, otrzymują ordynarię przewidzianą powyżej,

c) w powiatach b. gniewskim, starogardzkim i tczewskim obowiązują dla wszystkich kategorii ordynariuszy, ręczniaków, fernali, stróżów itp. ordynarii w życie o 1 kwintal rocznie więcej.

par. 19.

Praca i płaca kobiet.

1. Żony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy (par. 7, dział IV).

2. Czas pracy i wynagrodzenie pozostawia się do każdorazowej obopólnej umowy.

par. 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

Województwo poznańskie.

1. Deputatnicy dostają 30 kwintali zd'owych i suchych ziemniaków.

2. Ziemniaki nieharfowane, wydane wprost z pola od ręki podczas wykoppek, liczy się szefel 55 kg za 50 kg.

3. Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

4. Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputatnik 25 arów, w tym przynajmniej 12¹/₂ arów ogrodu nawożonego pełną mierzwą co drugi rok, w polu zaś co rok. Poza tym otrzymuje 4 ary roli pod kapuśnik.

5. Połowa roli powinna być wydana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Przy wszelkich pracach, wykonywanych przy sadzeniu, bronowaniu, obradzeniu i sprzątanu, siłę pociągową daje pracodawca w dni powszednie i w godzinach pracy w takim samym rozmiarze, jak na własnym polu.

6. 25 arów przy dobrowolnej lub jakkolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków i odwrotnie.

7. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów i rozsadniaków przy domach, zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

Województwo pomorskie.

8. W województwie pomorskim deputatnicy otrzymują 37¹/₂ arów roli uprawionej, namierzwiowej i obrabianej końmi. Obróbka ręczna ziemniaków należy do deputatników. Połowę roli pod ziemniaki wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrabiane najpóźniej do 30 maja. Przy wszelkich pracach, wykonywanych przy sadzeniu, bronowaniu, obra-

dzeniu i sprzątanu, siłę pociągową daje pracodawca w dni powszednie i w godzinach pracy w takim samym rozmiarze, jak na własnym polu. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputatnik 15 kwintali ziemniaków suchych i zdrowych, które za obopólnym porozumieniem mogą być zmienione na 12¹/₂ arów ziemi pod ziemniaki. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, z tym jednak, że, o ile ogród jest większy od 12¹/₂ arów, różnicę odlicza się od roli. Dalej, otrzymuje deputatnik kapuśnik, wielkości 3 ary.

9. Ogródków bezpośrednich przy domach tak zwanych rozsadniaków nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkową i podlega obopólnej umowie.

Dla obu województw:

10. W ogródkach i rozsadniakach nie wolno uprawiać ziemniaków. Zakaz uprawy ziemniaków dotyczy również miejsc, na których ziemniaki były w ostatnich 3 latach kopcowane lub przechowywane oraz pół odległości 15 m od domów zamieszkałych i chlewów. Ziemia pod ziemniaki powinna zasadniczo przychodzić w normalnym płodozmianie. W każdym razie ziemniaki nie mogą być sadzone corocznie na tym samym miejscu, przy czym dotyczy to zarówno ziemi wydanej w polu, jak i w stale odgraniczonych ogródkach.

11. W majątkach prowadzących hodowlę ziemniaka oraz w majątkach, położonych w pasach ochronnych, określonych przez Urząd Wojewódzki, pracodawca ma prawo, zamiast ziemi pod ziemniaki, wydawać ziemniaki gotowe, z tym jednakże, że pracownik powinien otrzymać przynajmniej 12¹/₂ ara ziemi pod wczesne ziemniaki i wazrywa.

12. Pracodawca ma prawo wydawania ziemniaków do sadzenia, wyznaczenia roli pod ziemniaki i zarządzenia sadzenia gatunków rako-odpornych. W ostatnim wypadku powinien pracodawca wymienić pracownikowi sadzonki i to w stosunku 50 kg za 50 kg. Przy zmianie miejsc pracy ziemniaków przewozić nie wolno. Pracodawca, od którego pracownik odchodzi, zobowiązany jest odebrać od pracownika posiadane przez niego ziemniaki po cenie (przy zmianie miejsca pracy na 1 kwietnia 1937 r.) o 10% wyższej od ceny rynkowej za 100 kg ziemniaków zdrowych z zawartością ziemi nie więcej, jak 5%, wydając jemu jednocześnie odpowiednie poświadczenie. Pracodawca, który tegoż pracownika ugodzi, obowiązany jest na jego żądanie wydać mu tę samą ilość ziemniaków i po tej samej cenie. Jeżeli nowogodzony pracownik ma zamiar sprzedać otrzymane od pracodawcy ziemniaki, to pracodawcy przysługuje prawo ich odkupienia po cenie, po jakiej pracodawca te ziemniaki pracownikowi odstąpił.

par. 21.

Utrzymanie inwentarza.

Województwo poznańskie.

1. Każdy deputatnik ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zaciężniku — dwóch krów.

2. Pracodawca daje latem wolne utrzymanie dla każdej krowy, objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pasterza. W razie braku wystarczającego pastwiska, należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą kontraktem przewidzianą krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi lub za obopólną zgodą 4 ary roli uprawionej, nadającej się pod okopowe, oraz słone jarą i siewczką na paszę.

3. Gdy nie ma pastwiska, ani zielonej paszy wydaje się inną.

4. W powiatach, gdzie było w zwyczajaju wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

5. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile mu krowa padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tłustego i 3 litry mleka odłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały, a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko, jak wyżej, aż do uchylenia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi, lub wynagrodzenie przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

6. W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dółki i dwa kozłeta na tych samych warunkach. W razie, jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać jedną kozę i jedno kozłeta, otrzymywa on będzie jako ekwiwalent 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków, względnie roli.

7. Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości i gatunku, jak dla inwentarza dominalnego. Nawóz należy do pracodawcy.

Województwo pomorskie.

8. Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę, a przy trzech zaciężnikach dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciężnika, w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odłuszczonego dziennie.

9. Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby państwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w ziemie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, słomy (paszy), siewczki; siano o ile możności wydawać się będzie podług lokalnych stosunków, jak dotychczas.

10. Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się 7¹/₂ kg kiszonych liści lub 7¹/₂ kg kiszonych wyłotków, albo 0,5 kg suchych wyłotków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na sztukę dziennie z wystarczającą ilością siewczki.

11. Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci liści, wywaru lub wyłotków, tam odpada stosowna ilość ćwikły lub brukwi.

12. Okopowizny, które wydaje się w ziemie na każdą krowę, można za obopólną zgodą zmienić na 4 ary roli, zdatnej pod okopowiznę. Słomę na podściółkę pod krowy i do użytku domowego daje się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

13. Prawo trzymania przychówku służy tym, którym dotychczas było dozwolone. Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile krowa mu padła, a władze państwowe nie przyznały odszkodowania, pobiera 2 litry mleka tłustego i 2 litry mleka odłuszczonego dziennie. O ile władze państwowe odszkodowanie przyznały, a krowy z powodu zarazy trzymać nie wolno, natenczas deputatnik pobiera również mleko jak wyżej, aż do uchylenia zakazu. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 2 litry mleka odłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi lub wynagrodzenie, przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

Dla województwa poznańskiego i pomorskiego.

14. Ordynariusze, którzy utrzymują kontraktowo tylko jedną krowę, otrzymują w okresie suchego stania krowy 90 litrów pełnego mleka rocznie.

15. W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, w zamian mleka może być wyplacony równoważnik w gotówce podług cen miejscowych.

16. Jako okres zimowy uważa się czas od spędzania krów z pastwiska do wypędzania tychże na pastwisko.

17. Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krów, nie może mieć pretensji nowo sprowadzony pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

par. 22.

1. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików itp. zależy od obopólnej umowy.

2. Ponadto w województwie pomorskim w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile on nie był uważany jako ekwiwalent za zniżkę deputatu.

par. 23.

O p a ł.

1. Jako normę opału ustanawia się: 32¹/₂ kwintali węgla, z wyjątkiem miatu, pospółki i grysiku, pod warunkiem, że (zwolona jest następująca wymiana:

1 metr szczapów twardego drzewa 3 kwintalom węgla,
1 metr szczapów miękkiego drzewa 2¹/₂ kwintalom węgla,

1 metr walców 7—12 cm grubych miękkiego drzewa = 2 kwintalom węgla,

1 metr walców 7—12 cm grubych twardego drzewa = 2¹/₂ kwintalom węgla,

Walki ponad 12 cm uważa się za szczapy.
1 metr pieńków łupanych = 1,5 kwintalom węgla,

1 metr pieńków z głową = 2 kwintalom węgla,

1 kupka gałęzi II kl. 2×2×2,5 = 2 kwintalom węgla,

1000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintalom węgla,

1000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintalom węgla,

1 kwintal normalnie suchego torfu prasowanego = 1/2 kwintala węgla.

1¹/₂ kwintala nienormalnie suchego torfu nieprasowanego = 1/2 kwintala węgla.

2. Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 metrów szczapów lub wałków; w majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się co najmniej 4 metry szczapowego drzewa lub wałków i co najmniej 19 kwintali węgla i resztę opału, wedle powyższej tabeli.

3. Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chrustu nie zalicza się do gałęzi.

4. O ile pomiędzy pracodawcą a pracownikiem wynikną na podstawie jakości toru nieporozumienia, mogą delegować terytorialne organizacje po jednym przedstawicielu, celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a co najmniej na kwartał z góry.

5. Do drzew twardych zalicza się: dąb, grab, buk, alskację, klon, wiaz, modrzew, brzozę i olszę.

par. 24.

Mieszkanie.

1. Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory. W wypadku, gdy w mieszkaniu pracownika nie zostały ułożone podłogi, pracodawca winien wydać dodatkowo 3 kwintale węgla w stosunku rocznym ponad normę, przewidzianą w par. 23.

2. Izby winny być wytykowane ze szczelnyimi drzwiami i oknami.

3. W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby, pracownik jest zobowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapno do białenia dostarcza pracodawca 2 razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

4. Piece mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1937 r. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są popsute, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

5. Pracodawca i pracownicy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien, oraz zastąpienie zgłnionych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

6. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewow w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są trzymać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych, powinna być urządzona łazienka.

7. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są zobowiązani do urządzenia kąpielni.

8. Pożądane jest, aby pracodawcy, mający w folwarku elektryczność, wprowadzili ją do mieszkań pracowników. Koszty prądu płaci pracownik.

9. Pracownicy są zobowiązani utrzymać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest ślankowczo wzbronione.

10. Sublokatorów poza rodzicami i dziećmi pracownika nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu na być zameldowany skład rodziny pracownika.

par. 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

1. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladniczej oborze lub specjalnie przeznaczonym na to budynku, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

2. Słomę do sienników, przykrywania ziemniaków i podściółkę wydaje się w miarę możliwości i potrzeby.

par. 26.

Wdowy i emeryci.

1. Wdowy z jednym zacięźnikiem otrzymują co najmniej jedną czwartą część deputatu ręczniaka.

2. Wdowy z dwoma zacięźnikami otrzymują jedną trzecią deputatu.

3. Wdowy, które chodzą do pracy w myśl par. 19 oraz posyłają stały zacięź do pracy, mają prawo trzymania krowy na warunkach par. 21. W razie nietrzymania krowy, upadają wszelkie odszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zacięźników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zacięźników, pobiera tenże deputat i za-

slugi ręczniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

4. Dalsi zacięźnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zacięźników.

O c h r o n k i.

5. Zakładanie ochronek w poszczególnych majątkach zaleca się.

par. 27.

U r l o p y.

1. Pracownik otrzymuje w przeciągu roku 10 dni urlopu w dni nieświęteczne bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych piśmiennym wezwaniem związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien pracodawca zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majętności tego samego dnia.

2. W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopania, urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczone do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tym odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych do wyszukania pracy.

par. 28.

S t r a w n e.

1. Pracownikowi wyslanemu w drogę należy się tytułem strawnego za całą dobę 1,80 zł, za obiad 1,00 zł, za kolację 70 groszy.

2. Opóźnienie posiłku o dwie godziny nie pościaga za sobą wypłatę strawnego. W drodze godziny pracy nie wliczają.

par. 29.

F u r m a n k i.

1. Pracownicy otrzymują a) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna; b) do wózków w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

c) u księdza, z chrztem, ślubem i pogrzebem. 2. Deputatnikowi, jadącemu wyslaną w interesie pracowników furmanką w dni powszednie, czy też święteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni święteczne do kościoła. Wyjazdy, noszące wyraźnie charakter wyjazdów prywatnych pracodawców poza godzinami pracy, winny być wynagrodzone jak praca poza godzinami służbowymi, a więc o 25 procent, a w dni święteczne 50 procent więcej.

3. Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedziele i święta) starym, ulomnym ludziom wóz zbiorowy do kościoła i z powrotem ponad odległość 3 km, lecz tylko na główne nabożeństwa.

par. 30.

O ile pracodawca dokonuje jakiegokolwiek potrącenia z zarobku pracownika, nie może ono przekraczać 50% dziennego wynagrodzenia gotówkowego. Sum powstałych z takiego potrącenia nie wolno pracodawcy użyć na własne cele, a winny być przeznaczone na użytek pracowników danego majątku.

par. 31.

Obowiązek pracodawców względem Biur Pośrednictwa Pracy.

Wszyscy pracodawcy obowiązani są w terminie ustawowym, to jest w ciągu trzech dni, zawiadomić odnośnie Biura Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Pracy za pomocą o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi i lnemu, jako też o każdym wolnym miejscu. (Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1923. Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 123).

Dział II. DOZORCY, RZEMIESLICY I WYKwalifikowani Pracownicy.

par. 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony: włóдарzy, owczarzy, kowali, kołodziejów, stolarzy, ślusarzy, mechaników, szoferów folwarcznych, ogrodników, chmielarzy, rybaków itp. stałych pracowników wykwalifikowanych, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

par. 2.

1. Obowiązują następujące §§ działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30 i 31 oraz 2-gi ustęp § 15.

2. §§ 9 i 12 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie tyczą się ogrodników, chmielarzy, rybaków itp. pracowników, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

par. 3.

1. § 2 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów, stosownie do danego fachu, nie dotyczy to jednak kowali, kołodziejów i włóдарzy.

2. Dla kowali, kołodziejów i włóдарzy kończy się rok służbowy w roku 1937 z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1938 roku.

par. 4.

Województwo poznańskie.

1. Włóдарze i stangreci oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynarię według obopólnej umowy, pensję zaś roczną równającą się niemieckiej jak 180 zł.

2. Poza tym kwalifikowani owczarze otrzymują 2 braki za zwrotem skóry. Tantiemę daje się następująco: od sprzedanej szutki 0,75 zł, od uchwianego (odsadzonego) jagnięcia 0,50 zł, od barana sprzedanego do chowu 2 zł i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk pół kg wełny.

3. Kowale i kołodzieje z egzaminem mistrza, albo też czeladnika co najmniej z 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum miesięcznie zł 20 pensji.

4. Za używanie własnych narzędzi — kwartalnie 10 zł. Pilniki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również świderki dla kowali, które s'aniowią własność pracodawcy.

5. Deputat pozostaje jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża i 35 kw. węgla. W miejscowościach, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

6. W razie nietrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik takie odszkodowanie, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu trzech zacięźników, lecz tylko wtenczas, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

7. Murarze, siodlarze i ogrodnicy pobierają za usługi i ordynarię podług obopólnej umowy, jednak nie mniej, jak dotychczas. Płace uczniów normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zacięźników.

8. Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej.

9. Wynagrodzenie za obsługiwanie maszyn przy mlóceniu i orce pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

Województwo pomorskie.

10. W województwie pomorskim kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi zł 30 miesięcznie, a w powiatach: b. gniewskim i tczewskim otrzymują ponadto 1 kwintal żyta w ordynarii więcej; deputat dla rzemieślnika wynosi 16,5 kwintala zboża i 35 kwintali węgla.

11. Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i świderki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

12. Dozorcy rolni, jako to: włóдарze i karbowi otrzymują ordynarię jak rzemieślnicy, tj. 16,5 kw. zboża, a pensję co najmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynariusza.

13. Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zacięźnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej, lub według obopólnej umowy.

14. Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarię nie mniejszą, jak ręczniacy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 198 zł rocznie. Tantiemą od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantiemy od odhowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

15. Wynagrodzenie roczne ogrodników pozostawia się do obopólnej umowy z tym, że nie może być niższe, niż dotychczas. Płace uczniów nor-

muje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

16. Pasterze otrzymują pensję zł 144 i deputat jak fornale i od każdego cielęcia odhodowanego do 10 tygodni 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki 1 złoty.

Dział III. CHAŁUPNICY.

par. 1.

Województwo poznańskie.

1. Chałupnicy, którzy obowiązują się kontraktem rocznym co najmniej na 270 dni roboczych, otrzymują rocznie deputatu:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- 1/2 kwintala grochu,
- 1/2 kwintala pszenicy,
- 1/2 hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach, co ordynariusz danego majątku, z tym zastrzeżeniem, że wzamian za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymuje chałupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 km. Jeżeli nie ma możliwości nabycia drzewa w odległości 10 km, uwzględnia się furmanki od rana do wieczora z wyjątkiem czasu zasiewów i żniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drzewo, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszej mierze chałupników.

2. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych 1,20 zł, w miesiącach letnich 2,00 zł. Dziewczęta i chłopcy chałupnika otrzymują wynagrodzenie w gotówce i w naturaliach, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a za obopólną umową deputat można przeliczyć na gotówkę.

Województwo pomorskie.

3. Wolny robotnikiem, względnie chałupnikiem jest ten, który zgodził się wyraźnie jako taki kontraktem rocznym co najmniej na 270 dni roboczych.

4. Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, to jest do kosy — otrzymują za każdy dzień pracy prócz gotówki:

- 2 kg żyta,
- 1/2 kg jęczmienia,
- 1/4 kg pszenicy,
- 1/4 kg grochu — oraz rocznie
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali kartofli

i 1/2 hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynariusz danego majątku z tym zastrzeżeniem, że za 1/4 hektara roli można dać 30 kwintali kartofli. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczą należy do pracodawcy.

5. Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 0,80, w miesiącach letnich zł 1,40. Dziewczęta i chłopcy wolnego robotnika otrzymują wynagrodzenie w gotówce i w naturaliach jak zaciężnicy odnośnej kategorii; za obopólną umową można deputat przeliczyć na gotówkę.

par. 2.

1. W województwach poznańskim i pomorskim chałupnik lub wolny robotnik, zgodzony na cały rok, mieszkający w służbowym mieszkaniu i mający krowę na dworskiej oborze na tych samych warunkach, co ordynariusz, otrzymuje mniej roli pod ziemniaki o 1/4 hektara, w czym wartość mieszkania ustala się na 10 arów.

2. Pracodawcy winni zatrudniać chałupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za uprzednim porozumieniem z pracodawcą.

3. Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszów: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 28, 29 i 30. § 27 obowiązuje, o ile chałupnik przepracował 270 dni w roku służbowym.

Dział IV. ZACIĘŻNICY.

(Paragraf 7 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy).

par. 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zaciężników.

Zaciężnikiem jest osoba, wchodząca w skład domowników pracowników, wymienionych w działach I, II i III niniejszego orzeczenia oraz § 26 działu I, z którymi pracodawca zawarł umowę o pracę.

par. 2.

Obowiązują następujące paragrafy działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jedynie o nawozach sztucznych), 12, 13, 14 i 30.

par. 3.

1. Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są zobowiązani do pracy poza czasem określonym w par. 9 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 25 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaliach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenie w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

2. Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach o 50 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaliach, jak w gotówce.

par. 4.

1. Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zaciężnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej 21 lat, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne zatrudnienie, a pracownik uczęszczać do pracy.

Jeżeli pracodawca nie dostarczy zaciężnikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce jak i w naturaliach jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest zobowiązany dostarczyć pracy w dni ulewne i wyjątkowo nie pogody. Pracownikowi zaś za te dni nie potrąca się deputatu i wlicza się je do obowiązkowych 280 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną płacę.

2. Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tym pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zaciężnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcami, pracować mogą poza łożwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy. Zaciężnik zgodzony według pewnej kategorii płac z początkiem roku służbowego pozostaje w tej kategorii do końca roku służbowego bez względu na przekroczenie odnośnego wieku.

3. Zaciężnicy rodzaju żeńskiego nie mogą być zatrudniani przy wykonywaniu prac ciężkich lub szkodliwych dla zdrowia, np. sianu nawozów sztucznych, dźwiganiu nadmiernych ciężarów itp.

par. 5.

Klasyfikacja i wynagrodzenie gotówkowe zaciężników.

1. Kat. I, dziewczęta i chłopcy od 15 — 16 lat, w miesiącach letnich 55 groszy, w miesiącach zimowych 40 groszy dziennie.

Kat. II, dziewczęta i chłopcy od 16 — 18 lat w miesiącach letnich 80 groszy, w miesiącach zimowych 50 groszy dziennie.

Kat. III, dziewczęta ponad 18 lat w miesiącach letnich 1,00 zł, w miesiącach zimowych 60 groszy dziennie.

Kat. IV, chłopcy od 18 lat w miesiącach letnich zł 1,20, w miesiącach zimowych 80 groszy dziennie.

2. Za miesiące letnie uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, pozostałe miesiące jako zimowe.

3. Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

4. Chłopcy zatrudnieni jako fornale dostają dodatek 3 kwintali żyta w stosunku rocznym i zapłatę gotówkową co najmniej IV kategorii zacięgu. W niedzielę i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyżur całodzienny całkowitą dniówkę.

5. Chłopcy kategorii IV otrzymują za każdy dzień cięcia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 groszy.

par. 6.

Wynagrodzenie w naturaliach.

1. Zaciężnicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym na 280 dni roboczych:

od 15 do 16 lat:

- 3 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- 1/2 kwintala grochu,

15 kwintali kartofli lub 0,125 ha roli, 2,5 kwintala węgla,

ponad 16 lat:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- 1/2 kwintala pszenicy,
- 1/2 kwintala grochu,
- 15 kwintali kartofli, lub 0,125 ha roli,
- 2,5 kwintali węgla.

2. W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w życie.

3. Ordynariusz trzymający trzech zaciężników ma prawo do drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje jeden litr mleka pełnego i jeden litr mleka odciaganego dziennie za wszystkie dni robocze zaciężnika. W razie, gdy trzeci zaciężnik porzuci pracę, ordynariusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3-ch miesięcy.

4. O ile pracodawca na trzymanie krowy przy trzecim zaciężniku z jakichkolwiek bądź powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

5. Trzeci i każdy następny zaciężnik otrzyma pół kwintala pszenicy rocznie poza deputatem; tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy — pół kwintala żyta.

Wynagrodzenie dla dojarek.

par. 7.

1. Jako zapłatę za udój pobierac będą:

- a) dziewczęta dziennie jeden procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie;
- b) kobiety dziennie 2 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.

2. Czas udajów wyznacza pracodawca.

3. Dojarka jest obowiązana doić bez przerwy cały miesiąc.

4. Dziewczyny ponad 16 lat mogą być zatrudnione przy doju, o ile są odpowiednio silne.

Dział V. ROBOTNICY SEZONOWI.

par. 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

par. 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy mieszkają u pracodawców we wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych patrz par. 11) i którzy zobowiązują się kontraktowo do robot rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania aż do ukończenia wszystkich robót rolnych względnie wszystkich wykopków, albo też do wykonania prac okresowych, jak obróbki zboż, obróbki okopowych, sianobrania, żniw, wykopków, nie krócej jednak, niż na miesiąc. Umowa z pracownikami godzynymi krócej niż na cały sezon, powinna być sporządzona na piśmie lub zawarta ustnie w obecności co najmniej dwóch świadków. Za obopólną indywidualną umową można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzednim 14-dniowym wypowiedzeniem.

par. 3.

Czas pracy.

Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w par. 9 działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

par. 4.

Wynagrodzenie i książki zarobkowe.

1. Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego urzędnika. Zastaw (kaucja) odciąga się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości 1/3 przypadającego zarobku gotówkowego.

2. Pracodawca jest obowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książkę obrachunkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książka obrachunkowa winna być co najmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą odnośnemu robotnikowi doręczona.

par. 5.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników miejscowych i zamiejscowych.

1. Zarobek dzienny w gotówce wynosić będzie:

Kategoria I. Dziewczęta i chłopcy od lat 16—18 w czasie od 1 kwietnia do 31 października 1,10 zł
w pozostałych miesiącach 0,70 zł

Kategoria II. Dziewczęta ponad lat 18 w czasie od 1 kwietnia do 31 października 1,20 zł
w pozostałych miesiącach 0,85 zł

Kategoria III. Chłopcy od lat 18 wykonujący wszelkie prace męskie w czasie od 1 kwietnia do 31 października 1,40 zł
w pozostałych miesiącach 1,05 zł

2. Za każdy nieprzepracowany dzień odciąża się wysokość świadczeń w deputacie.

3. Chłopcy kategorii III otrzymują za każdy dzień cięcia kosą dodatek gotówkowy w wysokości 60 groszy.

par. 6.

Deputat robotników pozamiejscowych.

1. Ordynariusz otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

15 kg ziemniaków,
7 litrów mleka zbieranego lub
3,5 litra mleka niezbianego,
3,5 kg chleba,
1 kg grochu,
1/2 kg kaszy,
1 kg mąki,
1/4 kg soli.

par. 7.

1. Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

2. Pracodawca dostarcza wspólne mieszkanie, oddzielnie według płci, wspólne ognisko do gotowania i prania, wolny opał i światło, dalek inwentarz kuchenny, jak: garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, wanieńki do prania i siekierę do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w koldrę (dere) i siennik.

3. Gotowanie strawy powierza pracodawca lub jego zastępcą kobiecie, przez niego wyznaczonej, do której również należy uporządkowanie mieszkania i sypialni oraz obieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i odbieranie deputatu dla wszystkich.

4. Odnośna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera placę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia, także za niedziele i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenie, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharcę w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na dziesięciu do dwudziestu pracowników przypada jedna kucharka.

5. Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, akordnik obowiązany jest kwitować w książce deputalowej otrzymany deputat.

par. 8.

Sprawdzenie robotników.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Biuro Funduszu Pracy z pracodawcą. Robotnicy, którzy przepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych sezonowych, zamieszkałych w powiecie, odwozi pracodawca furmanką do miejsc zamieszkania.

par. 9.

Odszkodowanie za narzędzia.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, a na osobę i sezon dla chłopaków 12.—zł, dla res. robotników 7.—zł.

par. 10.

Pr. akordowa.

1. Prace akordowe będą opłacane według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy ordynariuszy.

2. Przy sprzeczcie okopowy (ziemniaków, buraków etc.) na akord wartości deputatu się nie

odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

par. 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący na własnym wickie, pobierają płace w gotówce w myśl paragrafu 5 niniejszego działu oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

1 kwintal żyta,
1/8 kwintala pszenicy,
1/4 kwintala jęczmienia,
1/8 kwintala grochu,
3,25 kwintala ziemniaków,
1/2 metra drzewa (szczapów).
W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, wydaje się w zamian żyto w tejże ilości.

Dział VI. SZWAJCARZY.

par. 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata jako pomocnik u zawodowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisanego czasu nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisane przez zawod. dojarza lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczone mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach oraz wychowu cieląt.

par. 2.

Obowiązki dojarza.

1. Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krów. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocieleniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zaopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz względnie dostarczenie paszy pozostaje jak dotychczas (otwórczenie zmarzniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi być nawet codziennie z obory usunięty i na gnojowniku zrównany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczono siły pociągowej, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada ostatecznie. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego.

2. Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odesłane zostało w dobrze ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę powstałą przez kwaśnienie mleka z winy szwajcara, odpowiada także. Gdzie istnieje zwyczaj centrjufowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę codziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ocielenia krów oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynia do dojenia, konwie, ewentualnie centrjugi. Jeden dojarz obowiązany jest doić i pielęgnować 20 krów i 15 jałowizny. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

par. 3.

Zapłata.

1. Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:
a) od sztuki krowy dojrzej, wołu roboczego, stadnika rozplodowego 1.30 zł;
b) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojścia do krowy dojrzej lub wołu roboczego 80 groszy;
c) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 groszy;
d) od każdego udojonego litra mleka 1 procent od ceny otrzymanej w mleczarni.
2. Za sprzedaż bydła dojarz pobiera:
a) od każdej dużej, zdrowej sztuki 1 procent co najmniej;
b) od małej sztuki 1 procent co najmniej.
3. Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowi 20 krów na 15 jałowizny, winien pracodawca za każdą nadliczbową jałowkę dopłacić dojarzowi 65 groszy.

4. Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni, mimo, że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

par. 4.

1. Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków oblicza się na 50 kwintali i 12 i pół arów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

2. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

par. 5.

Opał.

Opalu wydaje się 35 kwintali węgla z zamianą według norm § 23 Działu I orzeczenia.

par. 6.

Mleko.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odłuszczonego dziennie.

par. 7.

Deputat dla pomocników.

Pomocnicy bez różnicy płci otrzymują deputat zaciężnika ponad lat 16, niezależnie od wieku pomocnika, byle by wykonał swoje obowiązki przy udoju i oprzątaniu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny.

1) 4 kwintale żyta,
2) 1 kwintal jęczmienia,
3) 1/2 kwintala grochu,
4) 1/2 kwintala pszenicy,
5) 2 i 1/2 kwintala węgla,
6) 15 kwintali ziemniaków, oraz
7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

par. 8.

1. Wszystkie narzędzia z wyjątkiem widel i łopát dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy, zawarte indywidualnie, ustnie lub pisemnie upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop taki jak rękodzielnicy.

2. Zwolnionemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmanki do najbliższej stacji kolejowej.

3. Książki kontraktowe wydaje się według zasad działu I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

par. 9.

Obowiązują następujące §§ Działu I orzeczenia p. 3 § 10 § 19 i § 24.

Dział VII.

par. 1.

Pracownicy, którzy nie podpadają pod żaden z poprzednich działów niniejszego orzeczenia, a mieszkają w mieszkaniach pracodawcy i są zatrudniani dorywczo, otrzymują wynagrodzenieienne niższe, niż robotnik sezonowy miejscowy według budżetu, ustalonego w drodze porozumienia organizacji pracodawców i pracowników. Za mieszkanie, utrzymanie krowy i ziemię pod ziemniaki, o ile pracownik korzysta z tych świadczeń na zasadzie indywidualnej umowy, pracodawca może potrącić z należności robotnika, za pracę według przepisów paragrafu 2 działu III niniejszego orzeczenia, obliczając wartość ziemi według budżetu.

par. 2.

Jeżeli taki pracownik jest zatrudniony w majątku co najmniej 270 dni w roku, należy mu się wynagrodzenie w gotówce i naturaliach jak chałupnikowi (wolnemu robotnikowi).

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1937 roku do dnia 31 marca 1938 roku na terenie województwa poznańskiego i pomorskiego.

Poznań, dnia 16 grudnia 1936 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:

(—) W. Preiner

Przedstawiciel Min. Rolnictwa i Reform Rolnych

(—) K. Czerniewski

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:

(—) St. Grabowski